
Medicinsk språkvård på finlandssvenska

Språket är läkarens viktigaste instrument. Det har under historiens lopp utvecklats lika mycket som andra medicinska hjälpmedel, och är i dag viktigare än någonsin. Inom sjukvård och medicinsk vetenskap använder man flera olika svenska språkvarianter. Det professionella fackspråket lägger huvudvikten vid största möjliga precision i definitioner och uttryck, medan det språk som används för information till allmänhet och patienter ställer tydligheten främst. Inom dessa ”språk” finns dialekter – en genetiker talar på ett sätt till en annan genetiker men på ett annat sätt till en klinisk läkare, och då man riktar sig till patienterna anpassar man sig till deras (ut)bildning, sociala nätverk och sjukdomssituation. Det är ”avsändarens”, till exempel läkarens, ansvar att budskapet når fram på ett sätt som ”mottagaren”, till exempel patienten, förstår. Det är inte patientens fel om hon inte förstår vad doktorn säger [1].

I Handlingarna skrevs om medicinsk svenska senast 1990 [2]. Efter detta har de yttre förutsättningarna för god medicinsk svenska förändrats på många sätt. I både Sverige och Finland har utvecklingen av informationstekniken medfört höga krav på entydighet i den språkliga kommunikationen som långt ifrån blivit uppfyllda. Det är anmärkningsvärt att man i Sverige inte har haft någon enhetlig styrning av terminologin i sjukvårdens databaser, varför det finns en reell risk att en term på ett sjukhus betyder något annat än på ett annat sjukhus. Risken är ännu större i Finland, där det lätt sker att finska termer lokalt översätts till närmast motsvarande svenska utan att komma överens om en svenskspråkig term för hela landet – och utan att beakta att termen också skall fungera i kontakterna med Sverige. Det sistnämnda kravet kan betyda att man måste acceptera en rikssvensk term också om en finlandssvensk känns bättre.

I Finland var den svenska medicinska språkvården ännu 1990 förbehållen den svenska delen av det medicinska samhället. I dag är det annorlunda. De finstalande läkarna inser att kunskaper i svenska behövs både i Finland och

i Norden, och vikten av att kommunicera på patientens eget språk är allmänt erkänd. Det är med stor glädje man noterar, att Duodecim numera gör mycket för de svenska språkkunskaperna bland landets läkare. Härifrån emanerar tre upplagor av boken ”Svenska för läkare” [3], och i terminologin ”Lääketieteen termit” [4] finns de svenska motsvarigheterna till alla huvuduppslagsord.

Medicinsk språkvård är mycket mer än att verkligt eller förment språkvetande personer mixtrar med medicinska termers genus och genitivformer. Tre av de viktigaste uppgifterna är att definiera termer, att göra språket tydligt för alla parter, och att motarbeta slarvigt importerade utländska termer och uttryckssätt. När termer skall definieras, råkar man inte sällan ut för överraskningar. Ett exempel: De flesta tror väl att termen ”sym(p)tom” är klart definierad på svenska. Men så är det inte. Inom det tyska språkområdet betyder Symptom både det patienten känner och det läkaren iakttar (subjektiva resp. objektiva symptom), och så har det också varit på svenska. I den engelsktalande världen skiljer man ju mellan ”symptoms” (subjektiva symptom) och ”signs” (objektiva symptom). Skall man ändra det svenska språkbruket? Praxis talar för att behålla det gamla. En av de vanligaste onödigheterna är att man använder ett ur engelskan avlett ord som känns finare än ett svenskt. Det är meningslöst att använda termen ”stroke” på svenska i stället för ”slag” (slaganfall), som ju betyder exakt samma sak, och det heter enligt samma princip på svenska inte ”screening”, men ”sållning”. Men man är också öppen för nybildningar som ofta berikar språket och klargör begreppen. Aktivt skapas nya termer såsom t.ex. ”mervärdesmat” i stället för ”functional food”, och man tar in spontana nybildningar som klargör och förenklar, som t.ex. adjektivet ”farig” för hyperaktiva barn som ”far omkring”. Den medicinska språkvården nedmuntrar (också en nybildning!), i gott samarbete med den allmänna språkvården, vanliga språkliga oarter, såsom t.ex. sarskrivning – det är skillnad på ”rökfritt!” och ”rök fritt!”.

Språkvården inom medicinen måste samordnas, annars riskeras att privattänkare på olika håll rekommenderar olika termer för samma sak. Många ”medicinska” termer är ju inte enbart medicinska, men gemensamma för medicin och andra områden (kemi, teknik osv.). I Sverige formas medicinsk språkvård och terminologi i samarbete mellan bl.a. Svenska språkbyrån, Svenska läkaresällskapets språkvårdskommitté, Tekniska nomenklaturcentralen, Hälso- och sjukvårdens utvecklingsinstitut (Spr) och redaktionen för Svenska Akademiens ordlista. Bengt I. Lindskogs ”Medicinsk terminologi” [5] har fått karaktären av riksläkare då det gäller svenska medicinska termer. I Finland har Svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken hållit ett öga på den finlandssvenska medicinska språkvården, i samarbete med flera av de nyssnämnda institutionerna i Sverige. Ett uttryck för detta är ju också den mycket välkomna medicinska språkgrupp som presenteras i detta nummer av Handlingarna. Svenska läkaresällskapets språkkommitté har sedan sin tillblivelse haft en finlandssvensk medlem.

Som finlandssvenskar skall vi se till att det svenska medicinska språket i Finland ut-

vecklas på ett sätt som främjar tydlig språklig kommunikation. Detta innebär vanlig och varlig språkvård på vakt mot finlandismer och fennicismer men med beredskap att ta i bruk och till Sverige exportera goda finländska lösningar, som t.ex. i fallet ”sorkfeber” för epidemisk nefropati, och det tidigare nämnda ”sällning” som ersättning för ”screening”. Samtidigt måste vi i Finland följa med utvecklingen i Sverige, för att inte riskera att den medicinska finlandssvenskan fjärrar sig så mycket från motsvarande rikssvenska att den inte förstås i Sverige. Allt detta innebär ett stort ansvar för Finska Läkaresällskapet.

PETER WAHLBERG

REFERENSER

1. Lindskog BI, Rössner S, Wahlberg P. Språket i den medicinska vardagen. I: Nyman H, Svenska läkaresällskapets kommitté för medicinsk språkvård, red. Medicinens språk, 2 uppl. Falköping: Almqvist & Wiksell/Liber; 2001. pp. 188-200. ISBN 91-470-5642-8.
2. Wahlberg P. Medicinsk svenska. Fin Läkaresällsk Handl 1990;134(2):88-9.
3. Hakala K. Svenska för läkare. 3 uppl. Raumo: Duodecim; 2001. ISBN 951-656-047-4.
4. Nienstedt W, red. Lääketieteen termit. 3 uppl. Jyväskylä: Duodecim; 1999-2000. ISBN 951-656-012.1 (4 uppl. utkommer 2002).
5. Lindskog BI. Medicinsk terminologi. Uppsala: Almqvist & Wiksell; 1997. ISBN 91-516-0033-1.

Medicinska språkgruppen

Hösten 2001 etablerades en grupp för svensk-språklig terminologi inom medicin och hälsovård. Gruppen, som tagit namnet Medicinska språkgruppen, grundades på initiativ av translatorerna Marianne Saanila, som är Finska Läkaresällskapets Handlingars språkgranskare och Margareta Gustafsson på Riksdagen. Båda har lång erfarenhet av att översätta och rätta medicinsk text. Övriga medlemmar i gruppen är fil.mag. Charlotta af Hällström från Svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken, fil.mag. Stig Fogde från Finlands kommunförbund samt docenterna Tom Pettersson och Svante Stenman från Finska Läkaresällskapet.

Medicinska språkgruppen har grundats på ett spontant initiativ och har inte vare sig officiell status eller något ekonomisk stöd. Finska Läkaresällskapet har utsett Svante

Stenman som sin representant och Charlotta af Hällström från Svenska språkbyrån har sin institutions stöd och kan använda dess sakkunskap och teknisk kapacitet.

Gruppen eftersträvar ett korrekt medicinskt språk på svenska Finland. De största svårigheterna har varit att finna riktiga svenska termer för nya finska och engelska ord, speciellt inom förvaltningen, och att samordna den finländska terminologin med den rikssvenska. En direkt översättning ord för ord av finska begrepp leder lätt till att svenskan i Finland avviker från rikssvenskan, vilket den medicinska språkgruppen önskar motverka och undvika.

Gruppen kommer att utarbeta term- och ordlistor att användas av alla som behöver medicinskt språk – både professionella och lekmän. Den kommer att ge råd om vilka termer och uttryck som är lämpliga att an-

vändas på svenska. Frågor kan sändas till adressen medicin@kotus.fi.

De sex personerna i gruppen kan naturligtvis inte stå till tjänst med all den kunskap som behövs för ett så omfattande uppdrag. Till sin hjälp har de därför en större remissgrupp bestående av personer som på något sätt arbetar med och känner till medicinsk terminologi. Den som vill delta i gruppens arbete kan meddela sitt intresse per e-post på adressen medicin@kotus.fi. Flera sakkunniga har redan tagit kontakt och gett goda råd och ställt intressanta frågor.

Medicinska språkgruppen samarbetar också med Svenska Läkaresällskapets kommitté för medicinsk språkvård (Sverige).

I praktiken kommer arbetet att ske så att gruppen inledningsvis organiserar sina arbetsformer och ger rekommendationer i sådana frågor som man identifierat och där det rått uppenbar osäkerhet och risk för

språkliga svårigheter. Resultatet kommer att publiceras på en internetadress, som administreras av Svenska språkbyrån. Adressen är <http://www.kotus.fi/svenska/medicin/>. Via denna ingångssida kan man också få e-postadressen (medicin@kotus.fi) för frågor med svar direkt till frågeställaren och på internet-sidorna.

Motsvarande service i Sverige får man via ingångssidan <http://www.spraknamnden.se/SLS/sls.htm>.

Finska Läkaresällskapets Handlingar kommer att följa språkgruppens verksamhet och publicerar i varje nummer en språkspalt med kommentarer, rekommendationer och översikter. Detta nummer av Handlingarna inleder med huvudredaktörens Caj Haglunds ledare "Handlingarna har en viktig roll för den medicinska svenskan i Finland" och professor Peter Wahlbergs artikel "Medicinsk språkvård på finlandssvenska".

Svante Stenmans pris till Hans Falck

Styrelsen för Finska Läkaresällskapet beslöt våren 2001 att uppmärksamma den hängivna insats Svante Stenman gjort inom det finlandssvenska samfundet både för den svensk-språkiga undervisningen och den svensk-språkiga publikationsverksamheten. Styrelsen fann att det bästa sättet att göra detta på skulle vara ett pris i Svante Stenmans namn som delas ut vart tredje år på Sällskapets årsmöte. Enligt statuterna för priset utdelas det som belöning för framgångsrik och uppskattad gärning inom den svenskspråkiga medicinska undervisningen eller inom medicinsk publicistik, företrädesvis på de nordiska språken.

Priset delades första gången ut på årsmötet 2002 och tillföll Hans Falck. Hans Falck blev medicine licentiat 1972 och specialist i invärtes medicin 1981. Han arbetade som hälsocentralläkare i Sjundeå och Lovisa innan han anslöt sig till Otto Wegelius forskningsgrupp, där han publicerade utomordentliga undersökningar om amyloidos. Han specialiserade sig i invärtes medicin på IV medicinska kliniken där han också verkade som biträdande lärare

några år. Sedan 1981 är han företagsläkare på Nokia i Helsingfors.

Hans Falcks stora intresse är språk. Han hör till de få läkare som läst lång kurs i latin. Men Hans Falcks språkintresse och kunskaper är långt mer omfattande än så. Han behärskar italienska, spanska och danska. Han har kunskaper i så exotiska språk som japanska och arabiska. Han är dessutom fullständigt tvåspråkig då det gäller finska och svenska. Bland annat har han översatt medicinsk litteratur från danska till finska. Han var Hufvudstadsbladets fråga-doktorn läkare under 1990-talet och han har sedan 1994 med stort intresse och osjälvisk insats översatt de flesta av de artiklar som Handlingarna publicerat på basis av finskspråkiga manuskript. Den gedigna språkkunskap, säkra stilkänsla och terminologiska träffsäkerhet som Hans Falck låtit oss ta del av gör honom till en ypperlig mottagare av priset för medicinsk publicistik. Då det gäller Hans Falck kan man med fog anse att vi belönar hans insats för och insikt i språkets betydelse som den mänskliga kulturens förmedlare och upprätthållare.